

תיקוני עירובין

עירובין למעשה
עירן | שימוש | כשרות

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 263
השון תשפ"א

בס"ד הוקם עירוב שכונתי חדש בירושלים

בשבועיים אלו הוקם בס"ד עירוב שכונתי גדול, באחת השכונות המתחדשות בירושלים, לאחר תהליך ארוך שהתמשך יותר משנה וחצי מאז שהתחילו בתכנית העירוב, פעמים רבות היו ספקות אם נראה את העירוב הזה אי פעם. ומכיון שמדובר בשכונה חילונית, היה גם קושי גדול לקבל אישור לכך, ומה יאמרו התושבים שיראו את הקמת העירוב. צוות העובדים של מוקד העירוב השתדלו לעבוד במהירות ובהסוואה עד כמה שאפשר, וכן פנו אל התושבים שגרים סמוך למקום לקבל רשות, ובשבוע זה לאחר תפילות רבות ומאמצים רבים, אנו זוכים להגיע להשלמת העירוב.

החלק של התכנית גם הוא היה חלק חשוב, לחשוב על הרבה אפשרויות, ולשקול כל אפשרות מהצד ההלכתי, ויחד עם זאת באיזה אופן לא יפריע לתושבים, וגם ימעט בעלויות וגם לאחר התכנית, כל זמן משך העבודה, היה ליווי בנוסף לעובדים בשטח, שפיקח ובחן כל שינוי מקום שביקשו לשנות, האם הוא כדאי מבחינה הלכתית.

אנו מציינים כאן דבר חשוב, בשם העוסקים במלאכה, שלעולם לא נתייאש כשבאים לעשות עירוב, וישנם הרבה קשיים, אפילו באופן שהדבר נראה רחוק מהמציאות, לא עלינו המלאכה לגמור, ואין אנו רשאים להיבטל ממנה. המציאות מלמדת אותנו פעם אחר פעם, שבמקומות שניסו ופעלו בצורה הראויה, הצליחו לאחר זמן לעשות עירוב טוב ומסודר. מוקד העירוב מודריך ומייעץ בהרבה דברים, מתוך הנסיון הרב בהתמודדות עם הרבה סוגי שכונות ומועצות, ובסייעתא דשמיא אפשר להגיע לתוצאות גדולות מאוד.

הבעיה בתעלה שיעוברת תחת גבול העירוב

אחד מהמקומות שהיתה בעיה למצוא לו פתרון בתכנון העירוב, באחד הרחובות בסוף השכונה, היתה תעלה לניקוז מי הגשמים, שעברה בצידו המדרכה, והגבול של העירוב השכונתי היה צריך הסתיים באותו מקום, [כי ההמשך היה קרפף], והיו חייבים לעשות מחיצה בתעלה או צורת הפתח מעל התעלה. והנה מחיצה ממש אי אפשר לעשות בתעלה, מפני שהיא תעצור את מי הגשמים שיזרמו בה, ותצפץ את המדרכה והכביש. יש פתרון לעשות רשות מחוררת, שאין בחורים ג' טפחים, ומדין לבד נחשבים כסתום ומחיצה כשרה, וגם המים עוברים דרכם. אבל למרות זאת הרשת לא תחזיק זמן רב, כי עובדי העיריה באים מידי שנה לנקות ולפנות את ניקוזי המים, והם לא יראו צורך בכך ויעקרו אותה, [כי הרשת עוצרת לכלוכים גדולים כגון שקיות, וסותמת את מרוץ המים]. לכן האפשרות היא רק ע"י צורת הפתח.

התעלה בעירוב החדש לפני התיקון

והנה בצורת הפתח אין דין מחיצה תלויה כשהעמודים עומדים על הקרקע ורק באמצע [במרחק מהעמוד] נעשה נמוך מהעמודים. ומ"מ יש בעיה הלכתית משום שהתעלה עמוקה י טפחים חולקת מקום לעצמה, והרי היא כרשות נפרדת תחת הפתח, ומחלקת את המקום של הפתח והצוה"פ נפסלת. ועכ"פ היא מחיצה תחת צורת הפתח, שנוקטים שהיא פוסלת את הפתח. אמנם באחרונים נחלקו בדיון זה, ובהרבה עירובים עירוניים מקילים בזה שצוה"פ עוברת על תעלות וגבעות שיש בהם י טפחים, אבל בעירובי השכונות מקפידים מאוד על דין זה, וזה אחד מההבדלים שיש בזמננו בין עירוב כללי ועירוני, לבין עירובי השכונות המהודרות. וא"כ במקרה זה היינו צריכים למצוא פתרון לתעלה.

הפתרונות שניעשו בתעלות והמעלות של כל אחד

הפתרון שעשו בכמה מקומות בארץ, שבתוך התעלה עשו צורת הפתח נוספת ועמוד לפניו ועמוד אחריה, ועי"ז יש שלש צורות הפתח, האחת

עד התעלה, והשניה בתוך התעלה, והשלישית מהתעלה והלאה. [הדבר מצוי בעירובים עירוניים כשמסתמכים על דופן התעלה למחיצה (ולא לצורת הפתח), ויש קטעים שצריך לעבור ולהשתמש בדופן המקביל של צד שני של התעלה (מחמת סיבות שונות), וכדי לסגור ולחבר בין מחיצה למחיצה, עושים צורת הפתח בתוך התעלה. ואפשר לראות פתרון זה בכביש 443, באזור צומת שילת בעירוב של העיר מודיעין, ובהתפצלות הסמוכה לרמת שלמה בעירוב של ירושלים].

גם בשכונה זו ניסו למצוא פתרון בסגנון זה, אבל זה לא היה פשוט, ונצטין כאן את הבעיה לתועלת העוסקים בעירובים. יש מקומות כמו המקומות הנ"ל שיש תעלה עם קירות בטון, ואפשר להצמיד את העמודים לקירות, אבל בתעלות עם דפנות מחול, הרי הדפנות שבשפת התעלה הם בשיפוע, הרי שעמודי הצוה"פ שבתוכה צריכים להיות למרגלות השיפוע, כדי שיעמדו על מקום שדינו כקרקע, ולא על תל שדינו כמחיצה. והעמוד שלמעלה המשמש לצוה"פ שבחוץ, צריך להיות למעלה, כדי שלא יהיה על מדרון שהוא מחיצה, וגם שלא יכנס לתוך הרשות המחולקת, דהיינו לתעלה. וא"כ נוצר רווח של מטר או יותר בין שתי צוה"פ, בין זו שבתוך

תעלה בישוב חוון יחזקאל והגדר יורדת לתוכה

התעלה, לזו שבחוץ בשפת התעלה, וצריך לעשות מחיצה ביניהם [גם כשאין רבים עוברים ברווח שביניהם כי אין מתירים בעומד מרובה פירצה שסמוכה לצוה"פ לכתחילה (עי' משנ"ב סי' שס"ג ס"ק ס"ג)]. ושוב אי אפשר להעמיד גדר, מפני שעובדי העיריה שיבואו לשם יתכן שיסלקו אותה, וגם זה בולט מידי לתושבים, ועלות ההתקנה מכפיל את עצמו.

לאחר היתיעצויות רבות וחשבונות רבים מצאנו פתרון קל וחסכוני, שמצאנו מקום מסוים בתעלה שאינו עמוק, והיה אפשר להוסיף בתוכה עפר ואבנים, וכן לשבור בשפה העליונה למעט קצת מהשיפוע, באופן שלא ישאר בה גובה י טפחים. וכך עשו צורת הפתח שתעבור בדיוק בקו הזה, וכך הושלם העירוב באופן המהודר ביותר, ובשילוב שאינו בולט לעין, ואין צורך בגדרות, וגם חסכוני. יש לציין שבהרבה תעלות לא שייך לסמוך על כך שיעמעט מעומק התעלה, כיון שמדובר בתעלות חול, שמדי תקופה מנקים אותם ומסדרים אותם, ושוב הם יחזרו לעומקם ויפסלו את צורת הפתח. ובפרט שהאחראי לא ישים לב כל פעם לבדוק את עומק התעלה. משא"כ במקום הזה, מדובר בקטע של סלעים שאינו משתנה, וגם לפי נתוני השטח לא אמורים לעשות בהם שינוי, ובשביל זה צריך אנשים שעוסקים בתחום זה, לדעת את ההתנהלות והסבירות של כל דבר, ולהדריך את האחראי שיהיה עירני לכל שינוי שקורא בהם.

עשיית עירוב במלונית קורונה "מעלה החמישה"

מקרה דומה לזה, עם פתרון שונה, היה לנו בעירוב אחר, בחג הסוכות בשנה זו, בעירוב שנעשה למלונית קורונה "מעלה החמישה", שהוא בה

כמה מאות בחורים ומשפחות, ועשו להם סוכות גדולות מחוץ לחצר המצומצמת. בשנה זו יו"ט ראשון חל בשבת, והיה צורך לעשות להם לפני החג עירוב טוב, שיקף את השטח שבין המלונית לסוכות, אחד מהמשגיחי כשרות שבמקום פנה למוקד העירוב, להדריך אותו ולייעץ לו כיצד לעשות את העירוב.

ובמקרה זה היתה בעיה קשה, שבגלל הפיקוח של פיקוד העורף לבדד את החוליים, לא ניתן להיכנס אל המקום לראות היכן יש גדרות והיכן ניתן להשלים.

התעלה במלונית לפני התיקון

פת שלימה ולא לבזבז את כספו, הוא היה צריך מראש לדאוג שיהיה לו פת בגודל כגרוגרת, דהיינו כרבע מהלחמניות שלנו, וזה בודאי דורש לאפות במיוחד לשם כך. זאת אומרת שכבר בשעת האפיה שעקרת הבית מכינה לשבת, היא מפרישה ועושה לחמניה קטנה, שאותה היא תמסור ביום שישי כשיאספו את פת העירוב. הרי ברור שבמצב כזה כל ילד קטן ידע מהו עירוב, ושצריך לשמור על הלחמניה הקטנה שלא תאבד ולא יאכלו אותה, וכל יום שישי צריך לעשות אותה, לדאוג שיהיה לנו מוכן כשיאספו את העירוב, זה חיים אחרים לגמרי. חיים שמשרישים את שמירת השבת.

בזמנינו שאין את אסיפת הפת, אנשים מנותקים לגמרי מכל הענין, ובקושי יודעים איך עושים עירוב, שצריך להניח פת, והילדים לא תמיד יודעים בכלל שיש איסור טלטול במקום שאין עירוב, אלא הם רגילים שמטלטלים. ולצערנו זה נשאר גם אצל לא מעט מבוגרים. אפשר להבין בזה את דברי הגמרא "שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות". יש לציין שבשנים האחרונות חל מהפך בנושא, ואלפי משפחות מתעניינים בעירוב, מבררים על גבולות העירוב ורמת כשרותו, לומדים יותר את מסכת עירובין וש"ע הלכות עירובין, ויש יותר התחברות לקיום הלכות טלטול. אמנם עדיין זה נראה אצל משפחות רבות כדבר של הידור, ולא כדבר הנדרש מעיקר הדין, מחמת שהורגלו שהכל נעשה מאלין.

מבצע "שלא תשתכח תורת עירוב"

לאור התקופה שכעת כל כלל ישראל לומד את העניינים האלו במסכת עירובין, במסגרת לימוד הדף היומי, ועומד לסיים את המסכת בשבועיים הקרובים, אנו פותחים בס"ד במבצע רחב, "שלא תשתכח תורת עירוב", לעורר את הציבור בידיעת הנושא, ולשתף כל משפחה במצוות עשיית העירוב, על מנת שבכל בית יהודי ידעו את הנושא של העירוב, ידעו שכל שבת עושים אותו, אם לא אנחנו, אז יש מישהו אחר שעושה בשבילנו, אבל יש בכל מקום מישהו שטורח בדבר.

במסגרת המבצע אנו פונים כאן לכל מי שנדבה רוחו אותו, לארגן בבית הכנסת או בחצר, הקרנת המצגת החדשה של "סיוור נחלת משה", הכוללת הסבר על הנושאים העיקריים הנעשים בעירובים בזמנינו, מחיצות, עמודים, חוטים, לחיים, עומד מרובה, רבים בוקעים, רשות הרבים, שכירות רשות, עירוב חצירות, ועוד דינים רבים. שעי"ז הדינים ייקלטו היטב אצל כל ילד ונער, בחור ומבוגר.

מוקד העירוב מעמיד שלש מוקדים לקבל "מקרן" וערכה הנדרשת לצורך ההקרנה, וכן מודעות מוכנות שבהם ירשום את המקום והזמן [בעקבות המצב, לא יהיה פרסום מחוץ לבתי הכנסת, ומספר המשתתפים מוגבל]. כמו כן מי שצריך סיוע בדברים נוספים, או יכול לסייע בארגון מקומות נוספים, שיפנה לנציגים דלהלן.

בבני ברק 20-833-05484
בירושלים 468-48-05832
במודיעין עילית 350-0527166

מצוות שכתוב עליהם "נא לא לגעת"

הערה מעניינת שהעיר לנו אברך שאחראי על עירוב באחד מהמושבים החרדיים, לאחר שראה את המצגת החדשה שעוסקת בדיני עירוב חצרות, והיתה שם תמונה של בית כנסת עם קופסת מצות לעירוב חצרות, ועליה כתוב בגדול בכתב יד "עירוב חצרות - נא לא לגעת". טען האברך שהעירוב הזה אינו כשר, כיון שכתוב עליו לא לגעת, א"כ אין רשות לתושבים לאכול ממנו, וכתב השו"ע (סי' שס"ו ס"ה) צריך שלא יקפיד שום אחד מהם על עירובו, אם יאכלנו חבירו, ואם מקפיד אינו עירוב.

ונראה שהעירוב יחול גם באופן זה, והטעם משום שכוונת האחראי שכתב את הדברים היתה רק בשביל שלא יסלקו את המצות מבית הכנסת, ולא כל מי שיחליט לעשות סדר יעביר אותם למקום שירצה והעירוב יפסל אבל מה שצריך בשביל שהעירוב יהיה כשר, שתהיה שותפות גמורה שמוותר לאכול ממנה, לא היתה כוונתו לאסור. אמנם יש לדון אם האחראי עצמו אינו יודע את מהות ענין העירוב, ולא עלתה על דעתו שצריך שיוכלו לאכול מהמצות, אלא חשב שעושים את המצוה ומניחים אותה כמו שמדליקים נרות שבת, או קובעים מזווה, יתכן שבאמת לא יחול העירוב, כי אם יאמרו לו שרוצים לאכול מהמצות, לא יתן מהם. וצ"ע.

במקום הזה השתמשנו בהתחלה באמצעי טכנולוגי חדש, צילום ע"י רחפן יקר ומשוכלל, שמוקד העירוב רכש בשנה האחרונה, בתרומת משפחה חשובה מבני ברק. לאחר קבלת אישור מהפיקוד שבמקום, הטסנו את הרחפן מעל החצר, לבדוק היכן יש גדרות, והיכן המקום פרוץ. והצילומים נשמרו במשרדי המוקד, והם סייעו לנו מאוד לקבוע את מקום חיבור העירוב, לדעת היכן חסר. אבל יש דברים שאי אפשר לראות מהגובה, בפרט כשיש עצים, ולכן בתיקון המחיצות למקום החסר, היה צורך לראות בפועל אם יש תל המתלקט, ואם יש רווח בין העצים, ובדברים אלו נעזרנו במשגיח שמסר נפשו ונכנס וצילם, ועמד עימנו בקשר שעות ארוכות, לקבל הנחיות כיצד לעשות כל דבר ודבר, עד שהצליח לעשות את העירוב למתחם המורחב.

באחת מצורות הפתח שעשה, היתה תעלה שעוברת באמצע חלל הפתח, כמו בדוגמא הני"ל, אלא שבמקרה זה מדובר על פתרון זמני לשבת אחת, ואין בעיה שיוסלקו אותו אחר כך, ובפרט שבאותה תקופה לא היו גשמים, לכן הפתרון היה לבטל את התעלה על ידי השלכת אבנים גדולות או עפר לכל רוחב התעלה ובאורך לפחות ד' טפחים, שהם כביכול מגביהים את הקרקע, ולא נשאר בדפנות גובה י' טפחים. ונחלקו הפוסקים (סי' שני"ח ס"ב) האם צריך לבטל את העפר והאבנים לעולם, ולהלכה כתב המשנ"ב (ס"ק ל"ח) לגבי דין דומה, שמספיק לבטל אותם לשבת אחת.

לפעמים השלכת אבנים לסתום עומק ורוחב כזה, הם מאמץ גדול, המשגיח שאל אם יכול להניח שם קרשים או קרטונים. והתשובה שהביטול לקרקע הוא דוקא באבנים ועפר, משא"כ חפצים אינם מתבטלים לקרקע, אלא הם כמונחים על הקרקע, [לפחות כשאנם קבועים לזמן ארוך], ולכן הם לא יבטלו את דין המחיצה של התעלה, אמנם אם מכסים את התעלה בקרש רחב, יש היתר אחר שיש ללמוד מדין שתי חצרות שיש חריץ ביניהם, ונתן עליו נסר רחב ד' טפחים (סי' שע"ב משנ"ב ס"ק קכ"ח), והטעם משום שאין המחיצות ניכרות מעל הנסר, והרי זה כמו קומה עליונה, שהקירות בקומה מתחתיה אינן עלולות ומחלקות אותה [ועי' בגמ' עירובין דף פט. במחלוקת רב ושמואל, ובשו"ע סי' שמ"ה סט"ז]. וזה יכול להתיר גם בתעלה תחת צוה"פ, אך צריך שיסתום גם את הפירצה מתחת הקרש, משא"כ כשזרק דברים למלא את התעלה, צריך שיתבטלו לקרקע.

סידרת השיעורים החדשה בדיני עירוב חצרות

שבוע זה התקדמנו בסידרת שיעורים בדיני עירוב חצרות, המבארים את כל כללי ההלכות שנוגעות לעשיית עירוב בזמנינו, עם ביאור הדינים שהשתנו ממה שהיה נהוג בזמן הגמרא ועד תקופת האחרונים, לבין מה שהיה בזמנינו. כגון השינוי בעיני עשיית שיתוף מבואות, שבזמנינו כמעט שאין מקום שעושים אותו בנפרד, אלא כוללים אותו בעשיית עירוב החצרות. הבהל נוסף משמעותי מאוד, [שהבאנו גם בגליון הקודם] שבכל התקופות היו אוספים את העירוב מכל משפחה, והי הרבה דינים כמה כל אחד צריך לתת, ומי אינו חייב לתת. מה הדין כשמישהו אינו רוצה לתת האם אפשר לבקש מאשתו שתתן שלא מדעתו, ועוד דינים רבים שכמעט אינם נוגעים בזמנינו, משום שבזמנינו לא אוספים מכל משפחה, אלא אדם אחד נותן משלו, וגם רב העיר שממונה על כך נותן משלו, לכן עיקר הנושא בזמנינו הוא איך להקנות את הפת ולמי להקנות אותה, והיכן להניח אותה.

השינוי שנגרם בשותפות של הציבור בעירוב

אבל מעבר לחלק ההלכתי שהשתנה מאוד מחמת זה, עוררנו בשיעורים על השינוי שזה גרם בהשתתפות של הציבור בקיום ההלכה. הרי אם נצייר לעצמינו איך היה נראה עשיית העירוב בזמנים הקדומים שהיו אוספים מכל בני המבוי, היה ממונה שהיה עובר על יום שישי מבית לבית, ואופק בכל דירה ומבקש לקבל את חלקה של המשפחה בפת של העירוב, זה כבר דבר גדול. אם היו באים אלינו כל יום שישי לשתף אותנו במשהו בעירוב, ודאי שהיינו זוכרים הרבה יותר לשים לב לא לצאת מגבול העירוב.

אבל הענין לא התחיל רק באסיפת הפת, אלא הרבה קודם לכן. בשו"ע (סי' שס"ו ס"ו) נפסק שאין מעריבים בפרוסה, אלא רק בשלימה, כלומר אי אפשר לפרוס חתיכה מתחלה ולתת, אלא צריך לתת לחמניה שלימה, [והטעם שמא יבואו לידי איבה, שיאמר אני נתתי שלימה וחברי רק פרוסה]. והרי החלק שכל אחד צריך לתת הוא לכל היותר כגרוגרת, שהשיעור שלה הוא כשליש ביצה או כחצי ביצה (עי' שו"ע סי' שס"ח ס"א), והרי כל לחמניה רגילה יש בה כשני ביצים או יותר, וא"כ כדי לתת